

La UNESCO i la Mediterrània

José Antonio de Mesa¹

No cal dir que seria una falta de consideració amb qui amablement em convida a col·laborar en aquesta important publicació, en el número monogràfic dedicat a la Mediterrània, limitar-me a sintetitzar els molts estudis, seminaris, i conferències que s'han multiplicat al llarg dels últims anys, en els quals no ha estat absent la mateixa UNESCO. Per contra, i a risc d'expressar unes idees que potser requereixen més calma, m'estime més acceptar el repte del suggeriment, de l'aportació d'idees. Idees i suggeriments que porten sols l'aval de qui dedica des de fa anys la seua activitat professional a aquest organisme de Nacions Unides.

Tant se val perquè, en tot cas, la UNESCO té molt, en la seua raó de ser, de camp experimental per a les intuïcions que sorgeixen de la convivència i que fomenten la justícia, condició indispensable per a conduir-nos pel camí de la pau.

Encara que siga sabut, convé assenyalar que la UNESCO és l'organisme de Nacions Unides creat *ex pro-*

fesso per a la recerca de la pau, amb un to nou: la implicació de la societat civil. La Comissió Espanyola de Cooperació amb la UNESCO així ho ha entès, i avui ja pot afirmar-se que la implantació en el nostre país és molt significativa, en termes de comparança amb les xarxes nacionals de què disposen els més de 180 estats que la constitueixen i la dirigeixen. En la Xarxa Civil de la UNESCO en el nostre país, integrada per centres i associacions, escoles associades, càtedres UNESCO, biblioteques, etc., col·laboren desinteressadament, cal dir-ho, més de cinc-cents persones.

[La UNESCO és l'organisme de Nacions Unides creat *ex professo* per a la recerca de la pau, amb un to nou: la implicació de la societat civil.]

1. José Antonio de Mesa Basán, secretari general de la Comissió Espanyola de la UNESCO

D'altra banda, Espanya, en la seua projecció exterior ha mostrat sempre un enorme interès per la Mediterrània. Ha sigut seu de nombroses reunions i molts dels seus centres UNESCO situats en les autonomies riberenques de la Mediterrània coordinen les activitats i els treballs amb els centres UNESCO d'altres països mediterranis. Catalunya, València, Múrcia, Andalusia, Melilla i Ceuta en són exemples reiteradament. I la major part de les activitats realitzades duen aquesta connotació de societat civil pel que fa als participants i als temes considerats, perquè en la majoria, per incipients, encara no ha arribat la preocupació seriosa de les institucions més governatives pels temes dels quals s'ocupa

la UNESCO. Llegiu-hi matèries com ara l'educació permanent, la salut, el medi i el desenvolupament sostenible, els drets i les llibertats democràtiques, el patrimoni cultural de la humanitat (tangibles i no tangibles), la llibertat d'expressió, la difusió de la informació, l'accés als mitjans i les tecnologies de la comunicació, la interculturalitat i el diàleg interreligiós, la tolerància i la cultura de la pau.

En tots aquests temes la UNESCO és sovint pionera. S'accentua així un

altre signe distintiu de la UNESCO, que és el treball en els àmbits regionals. La Mediterrània es configura, doncs, per a la UNESCO espanyola, com un clar objectiu, atenent a la geografia, a la cultura, a la civilització i a la immediatesa. En una paraula, la no-dedicació o la no-implicació de la UNESCO del nostre país en la problemàtica mediterrània seria no una renúncia a ser qui som, sinó un error d'una categoria tal que molt possiblement invalidaria qualsevol altra activitat o presència internacional, fins i

La nostra presència a l'exterior no pot limitar-se a una diplomàcia tradicional, pensada per a l'avatar polític, estratègic, econòmic, tecnològic, comercial o cultural.

© Cedida per: UNESCO

tot la referida a la també inexcusable projecció iberoamericana, respecte a la qual, si tingués espai, veuríem clarament la seua complementarietat.

És cert que, en aquests últims anys, al marge de la UNESCO, veiem créixer nombroses organitzacions, sorgides de la societat civil que s'ocupen dels temes mediterranis. Benvingudes siguen totes, i molt especialment les ONG que compten amb tot l'afecte de la UNESCO. Aprofite l'ocasió per a assenyalar, perquè és la prova evident de la necessitat d'un nou enfocament de la presència internacional d'Espanya, que en la UNESCO existeix el convenciment que la nostra presència a l'exterior no pot limitar-se a una diplomàcia tradicional, pensada per a l'avatar polític, estratègic, econòmic, tecnològic, comercial o cultural. La tasca de la societat civil, com a tal, en la Mediterrània és molt diferent i, com que molt possiblement no ha de dur la marca d'una rendibilitat

ni concreta ni immediata, solament una actitud comprensiva, generosa i en nom d'aquesta pau amb majúscula a la qual ens referim, gaudeix de prou predicament per a ser sol·licitada, desitjada, acceptada i reconeguda.

D'altra banda, les noves tasques que imposen les relacions internacionals requereixen la incardinació total en les societats nacionals. Es tracta més aviat de conèixer-se, de provocar l'acostament, de treballar junts en la solució de problemes de repercussió recíproca i en la recerca de plantejaments comuns com a manera d'acostar-se a la solució. En aquest sentit, la diplomàcia tradicional no disposa de la capacitat necessària per a afrontar els nous desafiaments. La diplomàcia tradicional podrà apagar un foc, però no podrà regar l'hort de l'amistat. En aquest punt, no vull passar per alt un projecte internacional recent i d'enorme ressò mediàtic: la denominada Aliança de Civilitzacions, o més ben dit, Diàleg de Civilitzacions, a la qual la mateixa UNESCO no és aliena.

En aquest sentit, ¿algú creu en el seu seny, que la diplomàcia tradicional pot jugar un paper decisorí en aquest camp? O per contra, ¿pot dubtar algú del paper determinant que han de jugar les societats civils dels països de civilització distinta? I, finalment, ¿no és la mar Mediterrània una de les zones més significatives on, per la dimensió geogràfica i la llarga història, podríem i deuríem començar a treballar? Doncs bé, insistint que la UNESCO sempre ha de mantenir la independència fundacional i les seues finalitats específiques, bé podria considerar la Mediterrània el millor camp experimental per a esbossar un camí de convivència urgent i llarg entre els països ribe-

Les noves tasques que imposen les relacions internacionals requereixen la incardinació total en les societats nacionals.

[La diplomàcia tradicional no disposa de la capacitat necessària per a afrontar els nous desafiaments.]

rencia, basada en el reconeixement de la diversitat cultural. Una proposta que crec que és la que m'ha sigut demanada i en la qual centraré els meus suggeriments després d'aquesta llarga presentació.

Si tota col·laboració en una revista especialitzada ha de dur un marxamo d'actualitat, l'oportunitat se'ns presenta única. Enguany celebrem oficialment el 60é aniversari de la UNESCO. Doncs bé, aquest aniversari coincideix amb la recent aprovació en la passada Conferència General, de la Convenció sobre la Diversitat Cultural, una de les més importants aprovades per la UNESCO al llarg de tota la seua història. Per això podem i devem aprofundir en el seu significat.

En els termes més simples possibles, la Convenció sobre Diversitat Cultural ens demana i ens permet aprofundir una situació de respecte

© Cedida per: UNESCO

mutu entre les diferents cultures, condició *sine qua non* per al diàleg, el coneixement mutu, l'aprenentatge en comú i, sobretot, la reflexió sobre els aspectes que ens uneixen. Tot això suposa —en termes de regulació jurídica internacional— un avanç molt important.

Quan el que s'imposa és l'ona invasora de la globalització, aquestes

no són qüestions menors: el tractament que es dona a la cultura com a àmbit singular i diferenciat, el principi d'igualtat de totes les cultures i de la diversitat cultural com a patrimoni comú de la humanitat o el dret sobirà dels estats a fomentar i protegir aquesta diversitat. Això vol dir, en definitiva, que els grans conceptes de llibertat, igualtat i solidaritat es giren

a favor de la diferència i la diversitat, encara que tinguem la idea clara que coexistir no implica compartir i fins i tot sabent que la coexistència és l'únic camí.

De l'acció de la UNESCO, centrada primordialment en quatre àmbits — educació, ciència, cultura i comunicació— per a acostar-se a l'assoliment dels objectius fundacionals, el nostre país reuneix unes condicions excepcionals per a protagonitzar en l'àrea mediterrània una tasca d'acostament en els aspectes culturals. Aspectes culturals en la interpretació més àmplia, sense oblidar un espai molt concret que no puc passar per alt referit a l'educació, i que ha de contribuir a aplanar el camí. Em referisc a la revisió de la història dels països riberencs, en allò que té de projecció recíproca.

Aquest aniversari coincideix amb la recent aprovació en la passada Conferència General, de la Convenció sobre la Diversitat Cultural, una de les més importants aprovades per la UNESCO al llarg de tota la seua història.

Aquesta revisió històrica ja plantejada pot servir de punt de partida per a assentar la plataforma comuna en la qual ha de fonamentar-se el futur, pel fet de tenir un lligam indissoluble amb la cultura.

Distingim, en conseqüència, dos vessants:

1. La UNESCO com a canal i fòrum de reflexió per al debat cultural. En aquest camp, com més reunions, millor. Els centres UNESCO dels diversos països, les xarxes d'escoles associades, les càtedres UNESCO, les Biblioteques UNESCO són instruments

idonis per a la participació de les societats civils dels països mediterranis.

2. El foment de l'acció cultural en els països riberencs, com a font de riquesa i creixement econòmic. És innegable que el fet cultural, promogut i canalitzat, és un factor de desenvolupament i caixa de reclutament d'una població propícia a un vessant solidari i contrària a tota manifestació d'intolerància. Afavorir el coneixement de les coses pròpies i el desig de posar-les en valor ensenya a conèixer i respectar les d'altri.

Per això, en els terrenys de la cooperació cultural, de tota sembra que contribuïska a la conservació, la protecció i la defensa del patrimoni, poden obtenir-se els millors rendiments. El camí recorregut per la UNESCO en aquest sentit la fa creditora de la màxima confiança. Ningú no pot dubtar de la tasca realitzada. Es dona, a més, la circumstància que cada dia apareixen nous camps que exigeixen la preocupació de la UNESCO. Si, des de fa dècades, treballem en el denominat Patrimoni Material de la Humanitat, si la labor de defensa del Patrimoni Natural va ser un encert inqüestionable, ara la protecció al Patrimoni Oral i Immaterial ha despertat un interès insospitat; i, nota lògica, en aquesta modalitat del patrimoni són els països menys desenvolupats els qui més lluiten per tenir el protagonisme que mereixen.

Però hi ha moltes més coses de l'estil del que s'ha fet en la regulació del Patrimoni Oral i Immaterial. Podria dir-se que tota activitat social i econòmica té el seu patrimoni, amb una necessitat extrema de protecció. Pensem, per exemple, en el patrimoni agrícola, miner, industrial, subaquàtic, per citar els primers exemples en els quals treballa la UNESCO.

El nostre país reuneix unes condicions excepcionals per a protagonitzar en l'àrea mediterrània una tasca d'acostament en els aspectes culturals.

© Cedita per: UNESCO

[Tota activitat social i econòmica té el seu propi patrimoni, amb una necessitat extrema de protecció.]

En tots aquests, el camí està iniciat i, per tant, potser ha arribat l'hora de donar un salt decidit cap al futur pròxim i concentrar l'esforç en un patrimoni conceptual molt més ambiciós: el patrimoni regional. Aquest és el repte, al meu parer, en què la UNESCO espanyola pot prestar el seu suport nou i decisiu. I ací tenim, amb l'aigua cridant a la nostra ribera, la mar Mediterrània.

Perquè en aquesta mar Mediterrània, tantíssimes vegades objecte de la preocupació d'òrgans i

institucions oficials, sobretot en matèries de política i seguretat, s'ha fet molt poca cosa, per no dir res, en tant que àrea sociocultural perfectament definida, en temes econòmics i financers.

La Mediterrània és l'únic entorn geopolític que ha donat al món una cultura universal i aquesta cultura cal concretar-la en una «dieta». Es tracta, doncs, de definir la dieta sociocultural mediterrània i traçar els camins per a divulgar-la i incorporar-la a la ment de la ciutadania mediterrània.

Duguem la idea a un pragmatisme immediat, per més modest que siga. És una política participativa de petits passos, perquè no hi ha temps a perdre davant els perills imminents de la globalització i el despertar dels pobles oprimits, susceptibles d'inclinar-se per cimbells perillosos que han ensenyat les ungles.

La UNESCO, a través de la seua xarxa civil a Espanya, pot tenir raons, presència i ànim per a intentar-ho.

Fem-ho.